

4. Txosten Prospektiboa

Etorkizuneko agertokiak

Gizarte –eta ingurumen– justizia eta jasangarritasuna

Eguno agertoki globalean, krisi planetario hirukoitzaren eraginak —klimarena, biodibertsitatearena eta kutsadurarena— aurrekaririk gabeko urgentziaz azaleratzen dira, eta gogorarazten digute, Laudato Si' entziklikak interpelatzeko bezala, "ez daudela bi krisi bereizi, bata ingurumenarena eta bestea soziala, baizik eta krisi sozio-ingurumeneko bakar eta konplexu bat" (*Laudato Si'*, 139). Alde horretatik, gizarte- eta ingurumen-justiziaren ideiak "gizarte-auzia" eta "ekologiaren auzia" lotzen ditu, 2030erako Agendak egiten duen antzera, giza garapenaren gizarte-agenda eta jasangarritasunaren ingurumen-agenda elkartzen baititu. Zenbait ahots kritikok Garapen Jasangarrirako 17 Helburuen (GJH) eta haien muge¹ artean dauden kontraesanak aipatu dituzten arren, horiek ezinbesteko erreferentzia dira oraindik nazioarteko lankidetzarako eta nazio-, eskualde- eta toki-politika publikoetarako. Hori dela eta, tokiko ezarpen-prozesuei adi egon behar dugu, eta ez dugu ahaztu behar, jasangarritasunaz ari garenean, "dena interkonektatuta" dagoela.

Premisa horretatik abiatuta, txosten honek Euskadik hemendik 2040ra izango dituen jasangarritasunaren eta gizarte- eta ingurumen-justiziaren erronkak aztertzen ditu. "Euskaditik Mundura: hurbilketa kritikoa euskal 2030 Agendara ikuspegi globaletik eta giza eskubideen ikuspegitik" proiektuaren barruan, Deustuko Unibertsitateak eta Alboan Fundazioak hainbat arlotako hamabost pertsona deitu zituzten (akademia, sektore publikoa eta pribatua, gizarte-ekintzarako eta lankidetzarako GKEak), etorkizuneko agertoki posibleak imajinatzeko, metodologia prospektibo batetik abiatuta. Ezagutza modu kolektiboan sortzeko ibilbide hau 2024-25 ikasturtean zehar hainbat lan saioen bidez garatu zen.

Jarraian, identifikatutako aldaketa-faktoreak, taldeak aukeratutako bi faktore eragingarrienak gurutzatzearen ondoriozko agertokiak eta etorkizuneko agertoki desiratua lortzeko gauzatu beharko genituzkeen estrategiak aurkeztuko ditugu: eraldaketa ekosozial integratua.

Aldaketa-faktoreak identifikatzea: 2040 zerumuga

Metodologia prospektiboan, faktore bat sistema edo agertoki baten etorkizuneko bilakaeran eragiten duen elementu bat da. Hainbat motatakoa izan daiteke (ekonomikoa, soziala, ingurumenekoa, teknologikoa edo politikoa), eta, hura aztertuta, joerak eta ziurgabetasunak identifika daitezke, baita etorkizuneko agertokiaren garapenean izan dezaketen eragina ere.

¹ Arellano, Javier, "Desarrollo Sostenible: responsabilidad o cosmética", 2021eko urtarrilak 13, *El Correo*; Koch, Maximiliano, "Los desafíos de la localización de los ODS desde una óptica ambiental", in Zenbaiten artean (2025), *Hurbilketa kritikoa 2030 Agendara begirada global-lokal batetik*, Deustuko Unibertsitatea / Alboan..

Faktorea	Deskripzioa
Giza ongizatea zentzu zabalagoan ulertuta	Ongizate integralerako gero eta interes handiagoa, gizarte- eta ingurumen-alderdiak barne, batez ere gazteen artean
Enpresa-eredu berrietara irekitzea	Eredu jasangarri eta berritzaileekiko harmen handiagoa, batez ere belaunaldi gazteetan.
Ingurumen-alorretik hurbilago dauden esperientziak	Naturarekiko lotura eta ingurumen-kontzientzia indartzen duten aire zabaleko jarduerak ugaritzea.
Aukera-leihoak	Gertaera disruptiboek (hala nola DANA eta pandemia) aukerak ireki dituzte klima-arriskuak eta eguneroko praktiken inpaktu ekologikoa birpentsatzeko.
Kontsumitzaile arduratsuentzako aukerak:	Kontsumo kontzienteagoa nahi dutenentzako aukera jasangarriak areagotzea.
Hezkuntza-proposamenak	Jasangarritasuna integratzen duten hezkuntza-ekimenak, herritar konprometituen prestakuntza sustatuz.
Herritarren erreakzio handiagoa	Parte-hartze demokratiko formalean krisia badago ere, erreakzio aktiboagoa sumatzen da herritarren mugimendu eta protestetan.
Kontsumo- eta bizi-ohiturak	Teoriaren eta praktikaren artean, baita etikaren eta legeen artean ere, deskonexioa dago oraindik, eta horrek benetako aldaketak zailtzen ditu.
Agendaren aurkako diskurtsoak	Twitter (X) eta antzeko sare sozialetan albisteak ugaritzeak zaildu egiten du jasangarritasunari buruzko informazio egiaztatua eta koherentea transmititzea.
Kultura eta herri-esaerak	Zenbait kultura-adierazpenek aldaketa jasangarriaren aurkako jarrerak betikotu ditzakete, hala nola praktika berriak baztertzea.
Narratiba mediatikoak	Hedabideetan nagusi diren narratibek berehalakoari ematen diote lehentasuna, eta epe luzeko ingurumen-arazoei kentzen diete arreta.
Antolaketa sozialik eza	Sindikatueta eta bestelako egitura kolektiboetan ordezkaritza gutxiago izateak eskaera sozialen indarra murrizten du.
Parte-hartze demokratikoaren krisia	Erakundeekiko mesfidantza; horrek parte-hartze prozesu formalen eraginkortasuna mugatzen du.
Arazo globalak ez ezagutzea	Arazo globalei buruzko interesa galtzea edo informazioa eskuratzea, eta horrek herritarren kontzientzia eta ekintza murrizten ditu.
Armamentismoa eta energia nuklearra	Euskadiko negozio-aukera gisa. Herri- eta industria-eredua Euskadin: industria gehiago eta industria hobea.
Parte-hartzea eta gobernantza	Balio demokratikoekin lerrokatuta, herritarren eskaerak bideratzeko
Pentsamendu kritikorako tresnak garatzea	Informazioa modu objektiboan aztertu, ebaluatu eta auzitan jartzeko gaitasuna da, arrazoitutako iritzia osatzeko.
Indibidualismoa vs masifikazioa	Tentsioa gero eta indibidualismo handiagoaren (ingurune digitalak eta kulturalak indartua) eta bazterrean, ahotsik eta botererik gabe geratzen diren pertsonen masifikazioaren artean.

Etorkizuneko agertoki posibleak

Lehenetsitako aldaketa-faktoreetatik abiatuta, bi faktore lehenetsi ziren etorkizuneko agertokiak pentsatzeko:

Kontzientzia soziala eta politikoa

Polaritate positiboa: gizarte- eta ingurumen-erronkei buruz informazio sakona, kritikoa eta konprometitua duen herritartasuna islatzen du. Herritarrek ulertzen dute tokikoaren eta globalaren arteko lotura, aktiboki parte hartzen dute, eta balio jasangarriekiko jarduera koherenteak hartzen dituzte. Kontzientzia horrek presio soziala sortzen du politika eta enpresa-eredu eraldatzaileak bultzatzeko.

Polaritate negatiboa: herritar desinteresatu edo desinformatuak agertzen dira, narratiba sinplifikatuek edo jasangarritasunaren aurkako diskurtsoek eraginda. Parte-hartze sozial eta politikoa murriztu egiten da, eta eguneroko praktikak irizpide arduratsuetatik aldentzen dira. Kontzientzia falta horrek zaildu egiten du ekoizpen- eta kontsumo-eredu jasangarritarantzko trantsizio justurantz aurrera egitea.

Administrazio publikoaren eta enpresa-sarearen konpromisoa

Polaritate positiboa: administrazioek eta enpresa-sareak koherentziaz eta epe luzerako ikuspegiz jokatzeko dute, politika egonkor eta jasangarriak bultzatuz. Berrikuntza arduratsua, gardentasuna eta herritarren parte-hartzea sustatzen dira. Konpromiso bateratu horrek egiturazko aldaketak errazten ditu gizarte- eta ingurumen-justiziaren alde.

Polaritate negatiboa: erakunde- eta enpresa-kortoplazismoa nagusitzen da, politika zatikatuarekin eta ekoizpen-eredu ez oso jasangarriekin. Koordinazio eta anbizio faltak trantsizio ekologiko eta soziala geldiarazten du. Ondorioz, desberdintasunak betikotu egiten dira, eta lurraldearen eraldatze-ahalmena mugatu egiten da.

Bi aldagai horien gurutzaketatik lau agertoki sortzen dira:

1. agertokian, gizarte-justiziaren, ingurumen-jasangarritasunaren eta gobernantza demokratikoaren ikuspegi integratua deskribatzen da. Ikuspegi horrek egitura ekonomikoak, politikoak eta sozialak eraldatzen ditu, eta gizarte bidezkoagoa, inklusiboagoa eta erresilienteagoa sortzen du. Ikuspegi horren instituzionalizazioak ondorio hauek ditu: gizarte osoari eragiten dioten egiturazko aldaketa sakonak; gizarte- eta ingurumen-justizia politika publikoetan eta enpresa-politiketan txertatzea; eta ekonomia berri bat, inklusiboagoa eta jasangarriagoa, sortzea.

Ondoren agertokiak birdoitzean, taldeak adierazi zuen ziurrenik agertoki negatiboa positiboegia dela. Gero eta handiagoa den polarizazio ideologikoari arreta jartzeko beharra ere aipatu zen, proposamen guztietan eragina izango duena.

Hautatutako egoerara iristeko estrategiak eta eragileak

Gobernantza eta politika publikoak: Eusko Jaurlaritzak, foru-aldundiek eta udalek koherentzia handiagoz egin behar dute aurrera politiketan, erosketa publiko etikoa edo sektore arteko parte-hartze espazioak bezalako tresnak erabiliz. Enpresekin, ekonomia sozialarekin, erakunde sozial eta komunitarioekin eta herritarrekin lankidetzan aritzea funtsezkoa da benetako aldaketak bultzatzeko.

Hezkuntza eta prestakuntza: Hezkuntza Sailak, irakasleek eta Unibertsitateak jasangarritasuna eta pentsamendu kritikoa integratu behar dituzte prestakuntzan. Hedabideen, enpresen eta gizarte-ekonomiaren laguntzarekin indartzen du bere lana.

Kultura eta komunikazioa: Hedabideek, Unibertsitatearekin eta gizarte- eta komunitate-erakundeekin batera, trantsizio ekosozialari eta bizimodu jasangarriari buruzko narratiba positiboak sortu behar dituzte. Hainbat eragilek, hala nola gizarte-erakundeek, elizek, osasun-zentroek edo boluntario-taldeek, jasangarritasuna eta ongizatea lotzen dituzten mezuak zabaltzen lagun dezakete.

Herritarren inplikazioa: Herritarrek, ahulenak ere, espazio irisgarri gehiago behar dituzte erabaki kolektiboetan parte hartzeko. Udalek, gizarte-ekonomiak eta gizarte-ekintzako hirugarren sektoreko eta lankidetzako erakundeek prozesu horiek erraztu ditzakete.

Ekonomia eta enpresak: Enpresek, inbertsio-funts kolektiboetan parte hartzen duten erakundeek (pentsiodunak, elizak, profesionalak) eta gizarte-ekonomiak eredu arduratsuagoetara jo behar dute, erakunde publikoen, unibertsitateen eta elkargo profesionalen laguntzarekin. Horrek enplegu duina eta jasangarritasun gehiago sor dezake.

Finantzaketa eta aliantzak: Inbertitzaileek proiektu jasangarriak bultzatzakete, sinergiak sortuz erakunde publikoekin, enpresekin, ekonomia sozialarekin, unibertsitatearekin, erakunde sozialekin eta herritarrekin. Aliantza egonkorrek azkarrago aurrera egitea errazten dute.

Gizarte-erakundeak eta erakunde komunitarioak: Gizarte-erakundeek hainbat rol joka ditzakete bidezko trantsizio ekosozialean, oinarrizko eskubideen defentsatik hasi eta erabaki publikoetan parte-hartzea bultzatzeraino, ekimen eta bizimodu alternatiboan sustapenetik igaroz. Herritarrek, erakundeak, elizak eta osasungintza eraldaketa-prozesuetan konektatzen ere laguntzen dute.

Osasuna eta ongizatea: Osasun-sistemak erakuts dezake nola jasangarritasunak osasuna hobetzen duen eta bizimodu osasungarriagoak sustatzen dituen. Eskolekin, unibertsitateekin, enpresekin, hedabideekin eta gizarte-erakundeekin duen lankidetzak zabaldu egiten du mezu hori.

Hauek finantzatu dute:

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

GIPUZKOA
Lankidetza

DONOSTIA
SAN SEBASTIÁN